

ПРОБЛЕМИ ЗАКОНОДАВЧОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ

У статті здійснено аналіз законодавства, яке регулює діяльність політичних партій, досліджено конституційно-правові засади діяльності політичних партій. Визначені недоліки у чинному законодавстві, що регулює діяльність політичних партій. Обґрунтовано необхідність внести зміни до діючого законодавства.

Ключові слова: Політичні партії, вибори, діяльність політичних партій, колізії, Верховний Суд України.

Турчинов К. А. Проблемы законодательного регулирования деятельности политических партий.

В статье проведен анализ законодательства, регулирующего деятельность политических партий, исследованы конституционно-правовые основы деятельности политических партий. Определены недостатки в действующем законодательстве регулирующего деятельность политических партий. Обоснована необходимость внести изменения в действующее законодательство.

Ключевые слова: Политические партии, выборы, деятельность политических партий, коллизии, Верховный Суд Украины.

Turchynov K. O. Problems of Legal Regulation of the Activity of Political Parties.

The article analyzes the law governing political parties, studied constitutional and legal framework of political parties. Identified shortcomings in the current legislation regulating political parties. The necessity to amend the existing legislation.

Keywords: political parties, elections, political parties, conflict, the Supreme Court of Ukraine.

Україна, у порівнянні з іншими європейськими державами, є молодою країною, оскільки тільки в 1991 році отримала незалежність. І незважаючи на те, що нашій державі трохи більше 20 років, процес розбудови демократичної, правової держави є і досі актуальним.

Основою для цього є вміння реалізовувати та захищати свої права у суспільстві.

Саме для захисту своїх прав, а також можливості впливу на ситуацію в країні, свідомі та активні громадяни створюють політичні партії чи вступають до них. Конституція нашої держави гарантує це право. «Громадяни України мають право на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації для здійснення і захисту своїх прав і свобод та задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів, за винятком обмежень, встановлених законом в інтересах національної безпеки та громадського порядку, охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей. Ніхто не може бути примушений до вступу в будь-яке об'єднання громадян чи обмежений у правах за належність чи неналежність до політичних партій або громадських організацій» [1].

Відомий науковець Ю. Шведа наголошував, що демократія не може існувати без політичних партій. Парламентська демократія це партійна демократія. Для втілення в життя влади народу необхідно об'єднати в єдине ціле його розмаїту політичну волю. В умовах представницької демократії цю функцію виконують політичні партії. Без них демократія є недієздатною [2].

Метою цього дослідження є аналіз конституційно-правових засад діяльності політичних партій, визначення розбіжностей у нормативно-правових актах, що регулюють діяльність політичних партій.

Проблемам розвитку та функціонування політичних партій присвячено роботи сучасних українських науковців А. Зельницького, П. Удовенко, Ю. Шведа, Г. Глибіної, О. Гарань, Е. Демського.

На сьогоднішній день в Україні існують важливі, проте до кінця недосліджені питання, які стосуються діяльності політичних партій. Перш за все, це значна кількість зареєстрованих політичних партій, які є недієздатними, тобто їхня політична діяльність ведеться або формально або взагалі відсутня. Друге питання навпаки стосується активної позиції деяких партій, діяльність яких несе загрозу територіальній цілісності України. Третє не менш значиме питання присвячене колізіям в законодавстві, яке регулює діяльність політичних партій.

Згідно з даними Державної реєстраційної служби України, в нашій країні зареєстровано більше 200 політичних партій [3]. Проте в останніх виборах до Верховної Ради України, які відбулися 26 жовтня 2014 року брали участь тільки 52 партії. При цьому у загальнодержавному багатомандатному

виборчому округу взяли участь лише 29 партій, з них 5 відсотковий бар'єр змогли подолати всього 6 партій [4].

Це означає, що більшість зареєстрованих політичних партій навіть не брали участь у виборчому процесі. Схожа тенденція спостерігається на всіх виборах, які відбувалися в незалежній Україні.

Ми погоджуємося з позицію Голови партії «Християнсько-Демократичний Союз» В. Стретовича, який висловив таку думку: «я апелюю до Міністерства юстиції і підтримую тезу про те, що не повинно бути партій, які формально зареєстровані, але фактично не діють. Завдання партій, згідно зі ст. 37 Конституції, – брати участь у виборах, відстоювати політичні інтереси. Якщо вони цих завдань не виконують – тоді навіщо понад 180 партій? [5, с. 57].

Ми звертаємо увагу, що ст. 24 Закону України «Про політичні партії в Україні» встановлює, що у разі невиконання політичною партією вимоги частини шостої статті 11 цього Закону, виявлення протягом трьох років з дня реєстрації політичної партії недостовірних відомостей у поданих на реєстрацію документах, невисування політичною партією своїх кандидатів по виборах Президента України та виборах народних депутатів України протягом десяти років орган, який зареєстрував політичну партію, має звернутися до Верховного Суду України з поданням про анулювання реєстраційного свідоцтва [6]. Це означає, що політичні партії повинні брати участь у виборах протягом визначеного законодавством часу. Однак, ця норма багатьма партіями ігнорується, а кількість партій з кожним роком тільки зростає.

На нашу думку, запорукою зміцнення демократичних цінностей в державі є не кількість політичних партій, а їх дієздатність, яка буде спрямована на розвиток правової держави, реалізацію соціально-економічної політики та зміцнення авторитету України на міжнародному рівні. Для того, щоб діяльність політичних партій не припинялася після їх реєстрації та при цьому виконувались ними необхідні функції, потрібно забезпечити моніторинг з боку держави за діяльністю політичних партій, оперативно реагувати на ігнорування політичними партіями законодавчих норм, а також зняти протиріччя та неузгодженість законодавства в цьому питанні.

Якщо говорити про діяльність політичних партій в Україні, треба звернути увагу, на те, що політичні партії, які беруть активну участь у виборчих перегонках, як правило, орієнтуються на виборців різних регіонів і мають при цьому різну ідеологічну позицію. Ми хочемо наголосити, що за останні роки, в Україні не було партії, яка мала б однакові високі показники по всій території нашої держави. Це є ознакою вагомих та системних відмінностей в поглядах громадян, що проживають в різних регіонах країни і як наслідок серйозних соціально-політичних конфліктів та протиріч, на яких намагаються спекулювати окремі політичні сили, розколюючи та дестабілізуючи суспільство.

Відомий політолог І. Жданов вважає, що в Україні немає загальноновизнаних партій, з огляду на політичний розкол суспільства. Українські партії переважно орієнтуються на виборців або Півдня і Сходу, або Центру і Заходу. Говорити про всеохоплюючі партії в Україні (у класичному розумінні цього слова) неможливо. Ми погоджуємося з думкою політолога, оскільки в Україні ідеологія та свідомість Заходу та Сходу відрізняється, тому в нашій державі немає однієї партії, яка б мала однакову високу підтримку по всій Україні [5, с. 37].

У працях науковця В. Буцезицького можна побачити, що розбіжності поглядів між заходом і сходом, склалися історично, вчений висловлює таку позицію, що політичну історію України можна уявити як картину постійного протиборства ліберальних і патріархально-традиційних цінностей: з одного боку – приватна ініціатива, потреба самоствердження індивіда у змаганні з рівними, свобода власності й працелюбність, максимальне обмеження ролі держави в суспільстві; з іншого – соборність, общинність, колективізм з одночасною схильністю до авторитаризму, потреба сильного лідера харизматичного типу [7].

Схожу думку має професор О. Гарань, який вважає що в Україні дійсно є проблема з формуванням ідеологічно і програмно орієнтованих партій. Проблема в тому, що весь час незалежності ми насправді повертаємося до потреби захисту, по-перше, демократії, по-друге – суверенітету та незалежності. А для цього якраз потрібні широкі, а не ідеологічні об'єднання [5, с. 36].

Але найнебезпечнішим для країни є діяльність політичних партій, яка спрямована на підірив територіальної цілісності України та на захист інтересів сусідніх країн. Чинним законодавством заборонена діяльність таких політичних партій. Однак такі політичні партії були зареєстровані і діяли протягом тривалого часу. Ми вважаємо, що усі політичні партії які несуть загрозу незалежності України повинні бути заборонені якнайшвидше. Однак, процес заборони діяльності політичних партій досить складний, крім того містить певні колізії, які дозволяють затягувати процес заборони політичних партій.

Ми хочемо наголосити, що чинне законодавство вже не перший рік регулює діяльність політичних партій в Україні, однак, на недоліки нормативно-правових актів більшість вчених та законотворців не

звертали увагу. Ці питання повністю не були досліджені, оскільки юристи у своїй діяльності майже не зустрічалися з такими правовими явищами, як заборона партій, яка відбувається внаслідок протиправної діяльності партії, спрямованої проти територіальної цілісності чи незалежності України. Необхідність досліджувати, вивчати та звертати увагу на колізії починає виникати лише зараз, оскільки Україна ще не була у такому складному соціально-економічному, політичному становищі, в стані ведення війни проти сильного та жорстокого агресора. Тому сьогодні перед державою виникають нові надскладні завдання, у тому числі змінення, удосконалення законодавства. Саме для цього потрібне ретельне вивчення, аналіз чинних законів та інших нормативно-правових актів.

На певні розбіжності у законодавстві які виникають при забороні політичної партії звертає увагу професор Е. Демський: розгляд справ про анулювання реєстраційного свідоцтва політичної партії; про заборону (примусовий розпуск, ліквідацію) політичної партії законодавством України чітко не визначено ані предметної та інстанційної підсудності цих адміністративних справ, ані форми звернення до суду. Щоправда, адміністративно-процесуальним законом передбачена альтернативна підсудність (ч. 5 ст. 18, ч. 4 ст. 19 КАСУ), однак, на нашу думку, вирішення цих питань за допомогою норм альтернативності призведе до плутанини і взагалі не буде реалізованим. Оскільки Закон України «Про політичні партії в Україні» відносить це до компетенції Верховного Суду України, а саме ст 5 цього закону зазначає, що діяльність політичної партії може бути заборонена лише за рішенням суду. У першій інстанції справу про заборону політичної партії розглядає Верховний Суд України. А Кодексом адміністративного судочинства України зазначено у ч.3 ст.19, що адміністративні справи про анулювання реєстраційного свідоцтва політичної партії, про заборону (примусовий розпуск, ліквідацію) політичної партії вирішуються окружним адміністративним судом, територіальна юрисдикція якого поширюється на місто Київ і така невизначеність у законодавстві практично позбавляє орган владних повноважень можливості на звернення до суду щодо застосування норм про анулювання реєстраційного свідоцтва чи заборону політичної партії (об'єднання громадян). Ця невизначеність у законодавстві сприяє тому, що лише в Україні можуть діяти і брати участь у виборах дивовижні «партія прибічників Путіна», «Русский союз» тощо з гаслами «З нами Бог і Росія», назви яких кажуть самі за себе – про інтереси яких держав піклуються їх засновники [8, с. 296].

Однак, практика показує, що саме Окружний адміністративний суд забороняє діяльність політичних партій. 13 травня 2014 року Окружний адміністративний суд міста Києва заборонив діяльність політичної партії «Русский блок». Суд задовольнив позов Міністерства юстиції і постановив заборонити діяльність політичної партії «Русский блок» у зв'язку із закликами до повалення конституційного ладу і порушення територіальної цілісності України [9].

Сьогодні ми бачимо, що деякі політичні партії використовують свої ресурси не для розбудови України як суверенної, демократичної, незалежної держави, а для повалення державності в Україні. Діяльність таких партій призводить не тільки до розколу України, але й несе загрозу для незалежності України. Держава повинна реагувати на такі дії дуже швидко, не даючи можливості загрожувати територіальній цілісності України. Саме тому Україна потребує оновлення певних законодавчих актів. Ми враховуємо, що демократична держава надає право виборцям обирати ту чи іншу партію для представлення своїх інтересів у державних органах або органах місцевого самоврядування. Однак, на наш погляд можливість брати участь у виборчих перегонах партіям, які не заборонені судом, але несуть загрозу цілісності та незалежності України, є досить ризиковим фактором. Тому ми вважаємо, що треба обмежити можливість таких незаборонених партій бути суб'єктом виборчого процесу. Треба враховувати певні особливості, чому вищенаведене обмеження, не завжди може піти на користь держави. Оскільки в Україні останні роки демократія була не на досить високому рівні, тому така заборона може привезти до негативних тоталітарних тенденцій у випадку зловживання з боку державних органів такою можливістю. Таким чином з'явиться можливість позбавляти права брати участь у виборах партій, які не несуть такої загрози. Для того, щоб не допустити зловживання такою можливістю, потрібно підняти на належний рівень правову культуру громадян, унеможливити застосування наведеної заборони до партій що не порушують законодавчих норм, шляхом деталізації підстав які мають наслідком заборону політичних партій. Ми переконані, сьогоднішня ситуація в країні дає зрозуміти, що держава потребує оновлення законодавства.

Враховуючи вищевикладене, діяльність політичних партій має вагоме значення для стабільності, зміцнення та розвитку нашої держави. Саме тому чинне законодавство, яке регулює діяльність політичних партій потребує не тільки усунення колізій, але й внесення змін до діючих нормативно-правових актів, які змусять політичні партії виконувати свої функції та завдання, спрямовуючи їх на захист України.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Шведа Ю. Р. Політичні партії: Енциклопедичний словник. – Львів : Астролябія, 2004. – 500 с. [Електронний ресурс] / Ю. Р. Шведа. – Режим доступу: http://www.lnu.edu.ua/faculty/Phil/Shweda_slovyk.htm
3. Державна реєстраційна служба України. Перелік політичних партій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.drsv.gov.ua/party>
4. Центральна виборча комісія України. Позачергові вибори народних депутатів України 26 жовтня 2014 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cvk.gov.ua/pls/vnd2014/wp501?PT001F01=910>
5. Еволюція, сучасний стан і майбутнє політичних партій в Україні: позиції фахівців // Національна безпека і оборона. – 2010. – № 5 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.razumkov.org.ua/ukr/files/category_journal/NSD116_ukr_2.pdf
6. Про політичні партії в Україні: Закон України від 05.04.2001 р. № 2365-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 23. – Ст. 118.
7. Буцевицький В. Проблеми політичної культури в Україні в проєкті державотворення / В. Буцевицький // Нова політика. – 1999. – № 1. – С. 48 – 51.
8. Демський Е. Ф. Адміністративне процесуальне право України: навч. посіб. / Е. Ф. Демський. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 496 с.
9. Українська Правда [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.pravda.com.ua/news/2014/05/13/7025250/view_print/?attempt=1

** Турчинов Кирило Олександрович – аспірант Інституту законодавства Верховної Ради України.*